

bánásmód, a pályaválasztás, házastársválasztás, az alkalmazottak és vezető tisztviselők kiválasztása lényegileg nem is lélektani, sőt nem is emberismeret-tani, hanem egyéni politikai problémák. Az egyéni politika, vagyis jelen esetben az ösztönös, vagy tudatos személyi és tárgyválasztás jellemző emberismeret-tani adat, ez igen helyes megállapítása a szerzőnek, és ezért az emberismerettannak az egyéni politikát is vizsgálnia kell. De az emberismeret és egyéni politika mindemellett is csak korrelatív fogalmak, amelyek egymást kötelezően nem tételezik fel. Valakinek jó lehet az emberismerete, de ebből nem következik, hogy jó az egyéni politikája is. Valaki jól ismerhet egy derék értékes leányt, aki neki igen tetszik, de még sem veszi el, mert nincs hozománya. Sokan jól ismerik barátaik, kegyenceik, alá- és fölértékeltjeik, stb. gyenge jellemét, de politikai szempontból mégis a derék és becsületes emberek elé helyezik azokat. A »megfelelő embert a megfelelő helyre« jelszó által kifejezett eszményi törekvés mindig csak a politikai lehetőségek határain belül juthat érvényre a gyakorlatban. A vagyonos vagy befolyásos szülők gyermekéről hiába állapítaná meg a lélektani laboratórium, hogy nem való ilyen vagy olyan pályára, mert a szülők rendszerint megtalálják a módját annak, hogy gyermeküket akár magas társadalmi pozíciókba is elhelyezzék. Ezek a tények azonban nem azt jelentik, hogy a lélektani laboratóriumok felesleges munkát végeznek, mert mindig lesznek nagy számmal emberek, akikre nézve a felvilágosítás, tanácsadás és megnyugtató jótékony hatású. De még sokkal nagyobb számban lesznek mindig emberek, akik a lélektani laboratóriumot sohasem keresik fel, mert arra nincs szükségük, a pályájukat vagy házastársukat, stb. maguk is jól meg tudják választani.

Az emberismeret gyakorlati emberértékelés. Egy embernek sokféle jó tulajdonsága lehet, de egyetlen lényeges rossz tulajdonsága döntően befolyásolhatja emberértékét. A nagy tehetség nem sokat ér, ha megbízhatatlansággal párosul, különösen vezető állásban. Társadalmilag legértékesebb az összehangzatos ember, aki nyugodt, munkaszerető, önálló, széles látókörű és jó erkölcsű. Az emberérték meghatározására és a nevelő-oktatási tanácsadásra leghivatottabb intézmény az az iskola, amelyben az oktatás és nevelés teljesen egyenrangú tényezők, amely nemcsak didaktikailag, hanem pedagógiai is elbírálja növendékeit, és amelynek tanítói, tanárai a szükséges gyakorlati lélektani és gyakorlati emberismeret-tani készséget — nem a lélektani laboratóriumokban — hanem az egyedül illetékes és hivatásuk magaslatán álló gyakorló-iskolákban ténylegesen megszerezték.

Arday Pál.

Frnköl Andor: A megismerés problémája a görög filozófiában a szofistákig.
(Dolgozatok a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Philosophiai Semináriumból: 51.) Budapest, 1942. 8-r., 67 lap.

Természetes, hogy a görög gondolkodás hajnalán, amikor a megismerésre való törekvés lerakta a filozófia épületének alapjait, maga a megismerés még nem válhatott problémává. A gondolkodás mint magától értetődő tétellel dolgozott azzal, hogy a megismerés lehetséges. A IV. sz. fordulóján viszont elhangzik a híres gorgiaszi nihilista tétel, hogy a megismerés lehetetlen. Értekezésünk szerzője azt igyekszik megmutatni, hogyan jelent meg a közben eltelt századok folyamán a szofisták előtti filozófia nagy metafizikai kérdései mellett a megismerés problémája is.

Nehézzé teszi a feladat elvégzését a megoldandó probléma kettősége. Ez ugyanis nemcsak filozófiatörténeti, hanem — mégpedig elsősorban — filológiai is. S ez utóbbit szinte megoldhatatlanná teszi az a körülmény, hogy a preszokratikus filozófia fogalmai — amint azt gondos filológiai vizsgálatok eléggé bebizonyították — igen nagy jelentésváltozáson estek át. E fogalmakat Platon átalakító-összefoglaló tevékenysége jelentősen elváltoztatta. A platonai megkülönböztetéseket a későbbi történetírók ráalkalmazták a Sokrates előtti filozófia tételeire, s ha pl. ezek a gondolkodók ugyanarra a fogalomra két különböző szót használtak, Platon viszont a két szót két különböző fogalomra foglalta le, az ú. n. doxografusok a megkülönböztetést maguknak az eredeti gondolkodóknak tanításaiban is keresztülvitték.

A dolgon valamennyire bizonyos elvszerű helyreigazítás segít; megfelelő filozófiatörténeti szemlélettel a filológiai szempontból kétes értelmű tételeket a többi, kevésbé kétséges tétellel kapcsolatba kell hoznunk s a gondolkodó egész szellemi hagyatékaira irányuló szemléletnek alávetnünk.

Szerzőnk érdekes és világos áttekintést ad az ión természetfilozófusoktól egészen az atomistákig az ismeretelméleti problémák jelentkezéséről és megoldásáról. Az egyes gondolkodókra vonatkozó fejtegetései végén a megismerés lényege, eredete, érvényessége, lehetősége, eszközei, tárgya és határai szempontjából összefoglalja tanításaikat.

Az ismeretelméleti probléma megszületése Herakleitos, s a pythagoreus Philolaos nevével kapcsolatos, — természetesen még nem tudatos problémafelvetés formájában. E kor szemében mintegy kozmikus esemény még a megismerés: a mindenségben megnyilatkozó erőből részesedik az egyes ember, s ez teszi képessé arra, hogy felfogja a mindenséget. Parmenides ismeretelmélete már komoly tudományos igényeket is kielégít. A tulajdonképeni ismeretelméleti szempont vele jelenik meg.

Meglepő következetességgel lép előtérbe a további fejlődésben az objektív ismeret problémájának, a látszat és valóság kérdésének, az érzékelés és gondolkodás megkülönböztetésének, a megismerés aktív vagy passzív voltának felvetődése. Mire e hatalmas problémátömeg eljut a szofistákig, nagy, erőteljes ága már a bölcséletnek. Alakulásában tehát a preszofista filozófia is eljutott annak a felismeréséhez, hogy a rendszeres gondolkodást meg kell előznie az emberi megismerőképesség tudatos vizsgálatának.

Kovács Gyula.

Deák Gyula Polgári iskolai író-tanárok élete és munkái. Budapest, 1942. n8-r., 519 lap.

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk alapján létesült magyar polgári iskola ez évben üli meg 75 éves fennállásának emlékűnnepét. Ma már nyílt kapuk döngetése volna a polgári iskolának a magyar művelődési életben való fontos szerepét védelmezni, még régi ellenségeivel és lekicsinyelőivel szemben is, sőt akár csak magyarázni. Elég erről csak annyit mondani, hogy a magyar középosztály egyik szintén tekintélyes rétegének, a kispolgárságnak fölemelkedése ez iskolafaj hatalmas méretű felvirágzásának eredménye. Hogy a polgári iskolának ma elért magas színvonala pedig az ugyanakkor kezdetlegesen megindult s $\frac{3}{4}$ század alatt, sok viszontagság után teljessé és tökéletessé kifejlődött külön polgári iskolai tanárképzésnek munkáját dicséri, szintén nyilvánvaló.